

Rooise Streken 12: Bom op de Sint Martinuskerk De kerk dan maar in de 'poel des verderf'

Herinneringen op schrift

De periode rond de bevrijding van Sint-Oedenrode is bij veel Rooienaren, die deze tijd hebben meegemaakt, in het geheugen gegrift. Gelukkig hebben enkelen hun belevenissen en herinneringen toen of wat later op schrift gezet. Zo kunnen wij nu, uit de eerste hand, nog enigszins reconstrueren wat er toen is gebeurd en hoe men dit heeft beleefd. Want kranten- en radioverslaggeving was er nauwelijks in die voor Rooi spannende tijd in september en oktober 1944. En wat er is gepubliceerd, gaat veelal over meer macrozaken zoals het verloop van Operatie Market Garden. Het gebeuren op microniveau in Sint-Oedenrode was misschien wel interessant, maar niet zo relevant dat het vaak de pers haalde. Daarom wordt geprobeerd met behulp van Rooise ooggetuigen en schrijvers te achterhalen wat er is gebeurd. In dit verhaal over de bom op de kerk wordt vooral geput uit de getuigenissen van Cor van den Hurk, Janus van Kuijk, Wim van Rooij, Maria van Breugel en Gerard Boleij.

Bommen op de kerk en het kerkhof

Een Engels vliegtuig laat boven Rooi op woensdag 13 september 1944 minstens 3 - het aantal varieert in de verschillende beschrijvingen - bommen los. Dit gebeurt 4 dagen vóór de bevrijding. De kerk en het kerkhof worden getroffen en er valt ook een bom in het Laar bij Janus de Koning, in de buurt van de steenfabriek, thans de Babydump. De kerk wordt grotendeels vernield maar er zijn geen slachtoffers te betreuren. Op het kerkhof lagen uiteraard wel doden maar door de bom vielen geen extra doden. Deken van Erp schrijft op 13 september in het parochiememoriaal over deze gebeurtenis: *"Een grote ramp heeft ons getroffen. Een bom werd om 10 voor 5 op den zijbeuk geworpen door een vliegmachien en een op 't Kerkhof - door Engelschen."* De deken laat zich niet uit over het waarom van het bombardement. Pastoor Schoofs die een paar maanden later Deken van Erp - hij ging kort na zijn diamanten priesterfeest met emeritaat en overleed spoedig daarna - op zal volgen, doet dit ook niet. Hij constateert in hetzelfde memoriaal slechts: *"De parochiekerk van Sint Martinus heeft op 13 september een raketbom gekregen bij de voorste biechtstoel aan de Evangeliezijde."*

Bombardement: toeval of opzet

Maria van Breugel noemt wel een reden voor het bombardement. In haar dagboek staat de gebeurtenis als volgt beschreven: *"(...) na de middag zaten we buiten en daar opeens...fuut, fuut, klets. Wat is dat? Al gauw echter was het bekend. Bommen! We hadden ze nooit gehoord, want nog nooit was er een bom op ons vredig dorpje gevallen. De angst was daarom meteen ook voorbij. De bommen vielen op onze kerk die geweldig is gehavend en in geen anderhalf jaar kan worden opgebouwd. Bedoeld was waarschijnlijk de jongensschool die vol munitie zat. Als deze getroffen was, was wellicht de hele Heuvel eraan gegaan."* Gerard Boleij sluit zich bij Maria aan. Ook hij dacht dat de bommen waren bedoeld voor de school. In zijn beschrijving van het gebeuren staat: *"In de namiddag van woensdag 13 september waren er ontploffingen te horen. Die waren afkomstig van drie bommen die door een Engels vliegtuig waren afgeworpen. De eerste daarvan was op de Martinuskerk gevallen, de tweede op het*

kerkhof en de derde op het Laar. Vermoedelijk hadden de geallieerden het gemunt op de munitieopslag in de jongensschool. Wij mochten van geluk spreken dat het beoogde doel niet was getroffen; dan was er van het centrum van Rooi niet veel meer overgebleven dan een puinhoop." Wat Maria en Gerard veronderstellen, weet Cor van den Hurk zeker: de jongensschool was het doelwit, hoewel hij in eerste instantie dacht dat hij en twee metgezellen zelf beschoten werden: *"als we schuin boven ons een vliegtuig zien, dat iets afschiet. De eerste gedachte die bij ons alle drie opkomt, is: 'We worden beschoten' (...).* Maar bij nader inzien constateert hij toch: *"De kerk is door een paar bommen getroffen en er zijn ook een paar projectielen neergekomen op het kerkhof. Het kerkgebouw heeft van binnen zware schade opgelopen en alle gewelven zijn uit de kerk geslagen. De bommen waren bedoeld voor de jongensschool waarin de Duitsers munitie hadden opgeslagen."* Wim van Rooij is ook heel stellig over de reden van de aanval. Hij schrijft: *"In de school lagen toentertijd Duitse militairen. Engelse vliegtuigen hebben getracht de school te bombarderen, maar de bommen kwamen op de kerk, het kerkhof en bij de steenfabriek terecht."* Hij schrijft echter nog iets anders interessants namelijk: *"Niet alleen Sint-Oedenrode werd bestookt maar ook nog andere strategische plaatsen in de omgeving, zoals het vliegveld in Eindhoven."* Als deze laatste opmerking juist is, dan is dit mogelijk een aanwijzing dat de bommen bewust gericht waren op het munitiedepot. Het bombardement zou dan misschien wel mede de weg vrij hebben moeten maken voor Operatie Market Garden welke op het punt van beginnen stond. Ooggetuige Janus van Kuijk kwam echter tot een andere conclusie. Hij dacht dat het niet waarschijnlijk was dat munitiedepot het doelwit was zoals sommigen veronderstelden en anderen zeker wisten. Volgens Janus speelde het toeval waarschijnlijk een grote rol want: *"Het had weinig zin om met één enkel vliegtuig vanuit Engeland naar Rooi te vliegen om daar te proberen wat munitie te vernietigen. Echte bombardementen heb ik altijd zien uitvoeren met een aantal vliegtuigen. Het kan zijn dat de piloot van een jachtvliegtuig, tijdens zijn surveillance, toen een paar bommen boven Rooi heeft afgeworpen, omdat hij Duits materieel zag. Maar de jagers hadden meestal niets anders bij zich dan machinegeweren. Het kwam echter nogal eens voor dat ergens één of meer bommen vielen zonder duidelijke bedoeling. Voor zover ik weet gebeurde dit meestal als een vliegtuig op de een of andere manier moeilijkheden had. Een vliegtuig zonder een zware lading – zoals bommen – kan beter hoogte houden en ook zo wordt zijn actieradius groter. (...)"* Wat de reden voor het bombardement, als er al een reden was, ook moge zijn geweest, feit is dat Rooi ontsnapte aan een hele grote ramp. Dit doet niets af aan het feit dat de bom op de kerk ook een ramp was. Als het munitiedepot echter zou zijn geraakt, zou er van het centrum misschien niet veel zijn overgebleven.

In de Odaschool, vlak bij de kerk, hadden de Duitsers munitie opgeslagen

De schade

Gelukkig waren er geen doden of gewonden te betreuren. Pastoor-deken Van Erp was per abuis niet in de kerk en de wel aanwezige werkster had geluk. Een zuster van het Sint-Odagesticht schreef in haar dagboek: *"De werkster was in de kerk bezig, maar zij werd niet gehinderd. De Deken die rond deze tijd altijd in de kerk was om te bidden, was in onze kapel aan het biecht horen. Hij had zich daarin een week vergist."* De materiele schade was echter groot. Het gewelf en de zijbeuk waren bijna helemaal vernield en de deken schreef in zijn brief over het gebeuren in een naschrift aan de bisschop: *"Zoo even hoor ik dat het kerkhof ook een bom heeft gehad die veel schade aan beelden heeft aangericht."* Achteraf klopte dit niet helemaal. De bom vernielde daar alleen de grafkelder van Rosalia van Rekum en een aantal grafstenen. Volgens een kerkhof vrijwilliger kwamen meerdere stoffelijke overschotten bloot te liggen die herbegraven zijn in een gemeenschappelijk graf. Pastoor Leonardus Schoofs schreef: *"Een gedeelte van de zijbeuk werd vernield en alle gewelven op de drie voorsten na werden zoo beschadigd dat zij moesten worden uitgestoten."* Janus van Kuijk merkte op: *"Het puin van de gewelven was geen gewoon steenpuin, maar een soort beton, gemaakt van heel poreuze steenblokjes. (...) Een groot deel van het puin is met karren naar de huidige Zijtaartseweg gebracht (...)"* De kerk, het gebouw en de inventaris, blijkt voor 313.500 gulden verzekerd te zijn. In 1946 begroot een Taxatie- en Expertisebureau dat de totaalschade f. 170.664,43 is. Het bureau concludeert ook dat er sprake is van onderverzekering. Er wordt een bedrag van f. 94.660,89 uitgekeerd. Over de oorzaak van de schade schrijft het bureau: *"De kerk werd in de zijbeuk nabij het kruisgewelf door een 2.7 luchttorpedo getroffen."* Met Pasen 1945 was de kerk provisorisch zover hersteld dat deze weer in gebruik kon worden genomen. Het volledige herstel zou echter nog jaren duren. Deels omdat er te weinig geld was, deels omdat sommige werkzaamheden niet per se meteen nodig waren voor een goed

functioneren van de kerk. Te denken valt daarbij bijvoorbeeld aan het herstel van beelden en ramen. En als men goed kijkt zijn er aan de buitenkant van de kerk ook nu nog minieme restjes van de schade in de stenen te zien.

Eucharistie in de 'poel des verderf'

De kerk is op woensdag gebombardeerd. Ze was niet bruikbaar om de eucharistievieringen hierin te laten plaatsvinden. Het was dus zaak naar alternatieve locaties te zoeken. Men dacht er vier nodig te hebben. Drie hiervan worden gevonden bij de zusters in het Sint-Odagesticht (thans Odendael), in de slotkapel van de zusters Augustinessen in het klooster Mariëndael op Dommelrode (thans het bestuurscentrum van Meierijstad), en in het Sint-Martinushuis in de ruimtes waar toen de fröbelschool en de vijfde klas van de meisjesschool waren gevestigd (thans de apotheek en de bibliotheek). Voor de vierde locatie vroeg en kreeg de deken van de bisschop toestemming de twee lokalen te gebruiken van de jongensschool én een houten loods, voormalige tramremise, op den Doel (bij de Rooise Boerderij). Maar (Martien) Marteke van Oorschot, de eigenaar en exploitant van het Rex Theater, bood als alternatief zijn bioscoop aan als kerk. Dekan van Erp was hiervan niet gecharmeerd want hij beschouwde een bioscoop 'poel des verderf'. De Dekan vond het onwaardig te 'kerken' in de bioscoop, maar toen de eigenaar zei: *"Dan ben ik een jaar van die rommel af"*, toen vond hij het goed." Met 'die rommel' bedoelde Marteke waarschijnlijk niet de zwoele films waarin wel eens een onschuldige kus gegeven werd; dit maakte de bioscoop een 'poel des verderf' volgens de pastoor. Maar hij doelde waarschijnlijk op de Duitse propagandafilms die hij verplicht moest draaien. De deken stemde toe, zij het als noodoplossing. Want er was ook haast bij geboden: het bombardement was op woensdag en vóór zondag moest alles in gereedheid zijn gebracht voor de eucharistieviering.

Martinus (Marteke) van Oorschot, eigenaar en exploitant van het Rex Theater. Zijn argument was doorslaggevend: *"Dan ben ik een jaar van die rommel af"*

R R E X X	T H E A T E R	
M. VAN OORSCHOT — ST. OEDENRODE		
Zaterdag en Zondagavond aanvang half acht ZONDAGMIDDAG 4.30 UUR MATINEE		
HEINRICH GEORGE — KRISTINA SODERBAUM in :		
JOOD SÜSS		
Een enorm en opzienbarend filmerk. — Holl. en Ufa wereldnieuws. Toeg. 18 j.		
DINSDAG 7.30 uur Nieuw programma HANS ALBERS in :		
SAVOY HOTEL 217		
NIEUW BIJWERK.		Toegang 18 jaar.

“Rommel”: De Duitse Jud Süß is een film uit 1940. De joden worden in deze film volgens de karakteristieke nazi-stereotypen: lange haakneus, materialistisch en immoreel, als onbetrouwbaar en lelijk bestempeld

Met man en macht werd er gewerkt om alles in gereedheid te brengen voor de zondagse mis. Zelfs de kapelaans kregen een overall aan en hielpen mee. De bioscoop is overigens maar kort als kerk gebruikt. Kort na de bevrijding – er hoefden geen Duitse propagandafilms meer getoond te worden -, werd de bioscoop verlaten en werd er gekerkt in de houten loods aan de Schijndelseweg.

Dagboeken over de bevrijding

In het kader van 75 jaar bevrijding van Sint-Oedenrode is de geschiedenis van de periode van de bevrijding in twee speciale nummers van Heemschild, het kwartaalblad van de heemkundige kring, gepubliceerd. Het is een 66 pagina's tellend boeiend verhaal, geschreven door Antoon Buiting. Dit heeft hij gedaan aan de hand van dagboeken, ooggetuigenissen en publicaties van Rooienaren die de bevrijdingsperiode bewust hebben meegemaakt. Op deze manier is de voor Rooi cruciale periode, gereconstrueerd. Bent u geïnteresseerd in deze oorlogsverhalen over de bevrijding van Sint-Oedenrode? Er zijn nog slechts **4** exemplaren van deel I en deel II à **€ 4,00 per deel!**, verkrijgbaar bij Annette van den Brand, Meierij B 108, tel. 420758, e-mail: anneheem.54@gmail.com.

Door: heemkundige kring 'De Oude Vrijheid', werkgroep geschiedenis

Contact: secretariaat@oudevrijheid.nl

Extra informatie op www.oudevrijheid.nl klik op Rooise Streken

Lid worden?: secretariaat@oudevrijheid.nl

**HEEMKUNDIGE KRING
DE OUDE VRIJHEID
Sint-Oedenrode**